

Aurelia Bielawska, Gabriela Łukasik

Rzemiosło w społeczeństwie i gospodarce

Ekonomiczne Problemy Usług nr 111, 25-34

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

AURELIA BIELAWSKA

Uniwersytet Szczeciński

GABRIELA ŁUKASIK

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach

RZEMIOSŁO W SPOŁECZEŃSTWIE I GOSPODARCE

Streszczenie

W artykule przedstawiono podstawowe cechy odróżniające działalność rzemieślniczą od innych form działalności MŚP. Wskazano, że pojęcie rzemiosła można wyjaśnić odwołując się do cech jakościowych działalności rzemieślniczej. Jako szczególną cechę rzemiosła wskazano sposób kształcenia. Wyrażono pogląd, że rzemiosło stanowi podstawę rozwoju i dobrobytu społeczeństwa. Rola rzemiosła w gospodarce zależy od sposobu postrzegania działalności rzemieślniczej w społeczeństwie.

Słowa kluczowe: rzemiosło, kształcenie, gospodarka

Wprowadzenie

W Polsce zakłady rzemieślnicze można spotkać wszędzie, na wsi i w miastach. Podobnie wygląda aktywność rzemiosła w wielu innych krajach Unii Europejskiej. Od wielu pokoleń rzemiosło tworzyło infrastrukturę dla społeczeństwa i gospodarki, stanowiło podstawę rozwoju i dobrobytu.

W związku z tym pojawiają się pytania: jaką rolę pełni rzemiosło w społeczeństwie, kim jest rzemieślnik, czy istnieje wspólny etos zawodowy w rzemiośle, jaką rolę odgrywa wykształcenie w kształtowaniu tożsamości i wizerunku rzemieślników, czy istnieje coś co odróżnia zakłady rzemieślnicze od innych rodzajów przedsiębiorstw – a jeżeli tak, to co stanowi o tej odrębności. Wszystkie te pytania są ważne. Nie ma jednak prostych odpowiedzi. Tym ważniejsze jest poszukiwanie dobrych rozwiązań, których zastosowanie przyniesie korzyści zarówno rzemiosłu, jak i całemu społeczeństwu; rozwiązań, które zapoczątkują budowę modelu rzemiosła dostosowanego do aktualnych uwarunkowań rynkowych. Zamiarem autorki jest zachęcenie do poszukiwań tych dobrych rozwiązań.

Zmiana pojęcia rzemiosła

Definicje rzemiosła istnieją w aktach prawnych 11 spośród 27 krajów członkowskich Unii Europejskiej: w Polsce, Niemczech, Austrii, Belgii, Danii, Hiszpanii,

Francji, we Włoszech, Luksemburgu, Portugalii i Słowenii. Określenia te nie opisują jednak rzemiosła w sposób jednolity. Część tych wyjaśnień odwołuje się do jakościowych cech działalności rzemieślniczej, część zaś do wielkości tych przedsiębiorstw¹.

Obowiązujące normy prawne, regulujące zasady działalności rzemiosła w Polsce zawarte są w ustawie o rzemiośle opublikowanej w 1989 roku² i wielokrotnie od tej pory nowelizowanej. Zgodnie z tą ustawą: „rzemiosłem jest zawodowe wykonywanie działalności gospodarczej przez osobę fizyczną (zwaną rzemieślnikiem), z udziałem kwalifikowanej pracy własnej, w imieniu własnym rzemieślnika i na jego rachunek, przy zatrudnieniu do 50 pracowników. Rzemiosłem jest również zawodowe wykonywanie działalności gospodarczej przez wspólników spółki cywilnej osób fizycznych, z udziałem kwalifikowanej pracy własnej, w imieniu własnym tych wspólników i na ich rachunek, zatrudniających do 50 pracowników”. Do rzemiosła nie zalicza się działalności handlowej, gastronomicznej, transportowej, usług hotelarskich, usług świadczonych przez przedstawicieli wolnych zawodów, usług leczniczych oraz działalności wytwórczej i usługowej artystów plastyków i fotografików.

Takie wyjaśnienie pojęcia rzemiosła nie jest jednak odpowiedzią na wymienione wcześniej pytania, nie wyjaśnia również czym różni się zakład rzemieślniczy od innych mikro i małych przedsiębiorstw.

Z zapisów zawartych w ustawie o rzemiośle (1989 r.) wynika, że zakłady rzemieślnicze – uwzględniając kryterium liczby zatrudnionych i wielkości obrotu – zaliczane są do grupy mikro i małych przedsiębiorstw, w związku z tym w statystyce ujmowane są łącznie z pozostałymi podmiotami zaliczanymi do MŚP.

W Polsce główną społeczno-zawodową i gospodarczą organizacją samorządową rzemiosła jest Związek Rzemiosła Polskiego (w latach 1933–1972 działał pod nazwą Związek Izb Rzemieślniczych, w latach 1973–1989 jako Centralny Związek Rzemiosła, od 1989 roku jako Związek Rzemiosła Polskiego). W strukturach Związku działa 490 cechów, 271 spółdzielni rzemieślniczych, 27 izb rzemiosła i przedsiębiorczości. Poza strukturami Związku Rzemiosła Polskiego działają organizacje branżowe: Stowarzyszenie Rzemieślników Piekarstwa RP; Stowarzyszenie Cukierników, Lodziarzy i Karmelarzy RP; Korporacja Piekarzy i Cukierników; Stowarzyszenie Stolarzy Polskich; Stowarzyszenie Rzeźników i Wędliniarzy RP; Krajowa Izba Motoryzacyjna; Korporacja Kominarzy Polskich; Izba Gospodarcza Grabarzy; Polska Korporacja Techniki Sanitarnej, Grzewczej, Gazowej i Klimatycznej; Polski Związek Producentów i Przetwórców Żelatyny oraz Surowców Żelatynowych; Krajowa Rzemieślnicza Izba Optyczna; Ogólnopolski Cech Rzemieślników Artystów z Warszawy oraz Ogólnopolski Cech Radiestetów i Bioenergoterapeutów z Rybnika.

Dobrowolna przynależność do organizacji rzemiosła powoduje, że podmioty reprezentujące rzemieślników, tzn. Związek Rzemiosła Polskiego, izby rzemiosła

¹ G. Cramer, *Identitätsfindung des Handwerks In Europa*, w: *Quo vadis Handwerk Identität des Handwerks im Wandel*, red. G. Cramer, K. Kuller, Volkswirtschaftliches Institut für Mittelstand und Handwerk an der Universität Göttingen, Duderstadt 2011, s. 188.

² DzU 1999, nr 17, poz. 92; Ustawa z dnia 22 marca 1989 r. o rzemiośle.

i przedsiębiorczości, cechy rzemieślnicze, spółdzielnie rzemieślnicze i inne organizacje grupujące zakłady rzemieślnicze nie mają pełnej informacji dotyczącej wszystkich zakładów rzemieślniczych działających w Polsce. Szacuje się, że środowisko rzemieślnicze w Polsce liczy blisko 2 mln osób. W strukturach rzemiosła zrzeszonych jest natomiast około 300 tys. mikro, małych i średnich przedsiębiorstw³.

Opracowania publikowane przez Związek Rzemiosła Polskiego zawierają dane dotyczące tylko członków tego związku, z których jednak nie wszyscy spełniają ustawowo określone warunki przynależności. Na podstawie dostępnych danych nie można więc ustalić ani dokładnej liczby zakładów rzemieślniczych działających w Polsce, ani też liczby osób związanych zawodowo z rzemiosłem (rzemieślników i osób zatrudnionych).

Ponieważ ustawa nie określa jednoznacznie pojęcia rzemiosła, a środowisko rzemieślników – zarówno w Polsce, jak i w innych krajach Unii Europejskiej – akceptuje przynależność do swoich struktur podmiotów z sektora małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP) niespełniających ustawowo określonych warunków zaliczenia do rzemiosła⁴, pojawia się potrzeba nadania nowej treści temu pojęciu.

W literaturze prezentowane są wyniki badań wskazujące, że próby definiowania pojęcia rzemiosła nie doprowadziły do wypracowania powszechnie akceptowanego wyjaśnienia, a jako przyczynę tego stanu rzeczy wymienia się przede wszystkim duże zróżnicowanie podmiotów działających w ramach rzemiosła. Badania przeprowadzone przez Rheinisch-Westfälisches Institut für Wirtschaftsforschung (RWI) potwierdziły, że w najnowszych opracowaniach dotyczących rzemiosła rezygnuje się całkowicie z poszukiwania tego rodzaju definicji. Spojrzenie na dzień powszedni rzemiosła, jego organizację i analiza publikacji instytutów naukowych zajmujących się rzemiosłem potwierdzają to ustalenie. Organizacje rzemieślnicze nie wyrażają sprzeciwu wobec takiego podejścia⁵.

Tożsamość i odrębność rzemiosła można dostrzec analizując jego rozwój, orientację i sposób działania. W literaturze rzemiosło uznawane jest za szczególną formę działalności na małą skalę. J. Mugler prezentuje pogląd, że rzemiosło stanowi rdzeń (*Kernbereich*) drobnej wytwórczości⁶. Zasadniczym problemem jest więc wskazanie cech odróżniających zakłady rzemieślnicze od innych form drobnej wytwórczości. W literaturze przedmiotu znajduje się wiele objaśnień pojęcia rzemiosła, które najczęściej opisywane jest jako rodzaj samodzielnej działalności zarobkowej nastawionej na zaspokojenie indywidualnych potrzeb odbiorców. Działalność rze-

³G. Dębicka-Ozorkiewicz, *Model organizacji i finansowanie rzemiosła w Polsce (na przykładzie województwa opolskiego)*, rozprawa doktorska, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, Wrocław 2010, s. 22. Promotor dysertacji – prof. dr hab. B. Bernas.

⁴Związek Rzemiosła Polskiego (ZRP) jako organizacja pracodawców, reprezentująca sektor małych i średnich przedsiębiorstw, bierze udział w dialogu społecznym. Dzięki temu ZRP ma możliwość działania na rzecz harmonijnego rozwoju gospodarczego i społecznego państwa. Dzięki członkostwie w Europejskiej Unii Małych i Średnich Przedsiębiorstw (UEAPME) ZRP uczestniczy w europejskim dialogu społecznym; www.zrp.pl (18.02.2013).

⁵Rheinisch-Westfälisches Institut für Wirtschaftsforschung RWI (wydawca): *Determinanten des Strukturwandels im deutschen Handwerk* Bd. I. Schlussbericht, Essen 2004, s. 1.

⁶J. Mugler, *Grundlagen der BWL der Klein- und Mittelbetriebe*, Wien 2008, s. 30.

mieślnicza wynika z cech i predyspozycji osobistych przedsiębiorcy, jego wszechstronnego, zawodowego wykształcenia, inwestowania prywatnych środków finansowych oraz zaangażowania czasu i sił w proces wytwórczy. Produkcja rzemieślnicza charakteryzuje się niską kapitałochłonnością (proste, ale nie prymitywne metody produkcji, uproszczone formy zarządzania), na ogół obejmuje cały cykl wytwarzania: od surowca do produktu końcowego, wykonywana jest przede wszystkim ręcznie, przy użyciu prostych narzędzi, bez podziału pracy i stosowania (lub tylko w niewielkim stopniu) mechanizacji i wykorzystywania skomplikowanych maszyn; odznacza się też wysoką elastycznością asortymentu produkcji i łatwością zmiany profilu w celu dostosowania jej do zmieniających się potrzeb i gustów odbiorców. Na podstawie tego objaśnienia można wymienić następujące cechy będące podstawą rzemiosła⁷:

- postać majstra (mistrza); jego osobowość, talent i zdobyte wykształcenie stanowią podstawę istnienia i działalności przedsiębiorstwa; uznanie nadrzędnej pozycji mistrza w strukturze zakładu rzemieślniczego powoduje, że efekt działalności rzemieślniczej ma charakter osobisty, oryginalny, a rzemieślnik własnym nazwiskiem firmuje wykonaną usługę, bądź wytworzony wyrób; w rzemiośle nie ma działalności anonimowej,
- partnerskie relacje producent–konsument; produkt jest efektem współpracy producenta/usługodawcy i nabywcy,
- kompleksowa działalność; ograniczony podział pracy i stała zmiana zadań są równie charakterystyczne jak wypracowywanie metodycznych i społecznych kompetencji uczniów (czeladników); w następstwie wykonywanych zadań i gromadzonych doświadczeń czeladnicy uzyskują odpowiednie kompetencje, przygotowanie do wykonywania zawodu, samodzielność i indywidualność.

Wiele z wymienionych cech wykazują jednak nie tylko zakłady rzemieślnicze, ale także i inne przedsiębiorstwa zaliczane do MŚP. **Cechą odróżniającą zakłady rzemieślnicze od innych przedsiębiorstw są zawodowe i pedagogiczne kwalifikacje właściciela, umożliwiające mu prowadzenie zajęć we własnym przedsiębiorstwie.** Kształcenie w zakładach rzemieślniczych to ekskluzywny sposób zdobywania zawodu. Społeczna ocena tej formy kształcenia zależy od kulturalnych kodów jakie wykształciły się w ciągu wielu wieków istnienia rzemiosła. Rzemiosło jest zdobywaniem wiedzy, kwalifikacji albo to nie jest żadne rzemiosło⁸. Ta prawda charakteryzuje świadomość mistrza i znajduje wyraz w przekazywaniu wiedzy, umiejętności i kultury rzemieślniczej następnym generacjom rzemieślników. Wykształcenie w rzemiośle oparte jest na zaufaniu do mistrza i na społecznym zaangażowaniu mistrza. Z tego społecznego zaangażowania korzystają przede wszystkim młodzi ludzie, którzy zdobywają kwalifikacje w zakładzie rzemieślniczym⁹, ale nie tylko młodzi – ponieważ kwalifikacje rzemieślnicze, jak pokazuje przykład

⁷ Opracowanie własne na podstawie N. Schuchhardt, *Anmerkung zur Profilierung des Handwerks durch eigene Identität*, w: *Quo vadis Handwerk...*, s. 182.

⁸ K. Bizer, Wprowadzenie do opracowania, w: *Quo vadis Handwerk...*

⁹ G. Dębicka-Ozorkiewicz, *Model organizacji...*, s. 34–51.

Izby Rzemieślniczej w Opolu, można zdobywać w każdym wieku. Izba Rzemieślnicza w Opolu przedstawiła program kształcenia w zakładach rzemieślniczych osób pełnoletnich ze statusem osoby bezrobotnej. Opracowanie tego programu poprzedzono badaniami przeprowadzonymi wśród członków izby dotyczącymi możliwości kształcenia w ich zakładach osób pełnoletnich, bezrobotnych w wieku 50 i więcej lat. Wyniki tych badań wskazały na zainteresowanie rzemieślników kształceniem takich osób¹⁰. Realizacja takiego programu również w innych izbach rzemieślniczych prawdopodobnie przyczyniłaby się nie tylko do obniżenia wskaźnika bezrobocia w kraju, ale również zwiększyłaby dostępność wielu usług i produktów uznawanych obecnie za deficytowe, podniosłaby więc jakość życia w naszym kraju.

Kształcenie w zakładach rzemieślniczych

Studia niemieckiej, austriackiej i szwajcarskiej literatury wskazują, że cechą stanowiącą o odrębności rzemiosła w sektorze MŚP jest przede wszystkim kształcenie uczniów przez mistrza i wynikająca z tego relacja uczeń–mistrz. Zdobywanie wiedzy w systemie oferowanym przez rzemiosło oznacza łączenie nauki konkretnego zawodu u rzemieślnika z nauką szkolną, czyli w systemie dualnym. W dokumentach Rady Unii Europejskiej podkreśla się, że „aby zaspokoić potrzeby rynku pracy, należy propagować systemy dualne – łączące kształcenie w instytucjach edukacyjnych i w miejscu pracy – oraz rozwijać szkolenie dla dorosłych w przedsiębiorstwach i w szkołach wyższych”¹¹.

Z przygotowanego przez Związek Rzemiosła Polskiego opracowania – *Raport z wyników działalności oświatowej w rzemiośle za 2012 r.*¹² wynika, że również w Polsce nauczanie zawodu w systemie dualnym jest jednym z priorytetowych zadań organizacji rzemieślniczych. Z raportu wynika również, że organizacje rzemieślnicze coraz częściej decydują się na podjęcie trudu tworzenia szkół niepublicznych. Na zakończenie nauki młodociani pracownicy zdają egzamin czeladniczy, uzyskując także świadectwo ukończenia zasadniczej szkoły zawodowej. Z *Raportu* wynika, że izby i cechy rzemieślnicze jako organ założycielski utworzyły 22 rzemieślnicze szkoły zawodowe. Zestawienie organów założycielskich tych szkół zaprezentowano w tabeli 1.

Lista zawodów rzemieślniczych obejmuje 113 pozycji, zawiera zróżnicowaną ofertę szkoleniową – od zawodów najnowocześniejszych, popularnych, np. fryzjer, stolarz, piekarz, krawiec, przez zawody o charakterze artystycznym i rękodzielniczym, także zawody unikatowe np. ludwisarz, jak również zawody niekojarzone powszechnie z rzemiosłem, np. bioenergoterapeuta, radiesteta, protetyk słuchu. Wiele tradycyjnych zawodów rzemieślniczych, np. bednarstwo, garncarstwo nie wzbudza zainteresowania młodzieży podejmującej naukę i w związku z tym w ofercie organi-

¹⁰ G. Dębicka-Ozorkiewicz, *Model organizacji i...*, s. 54–55.

¹¹ Konkluzje Rady i przedstawiciele rządów państw członkowskich zebranych w Radzie w sprawie przyszłych priorytetów ściślejszej europejskiej współpracy w dziedzinie kształcenia i szkolenia zawodowego (VET), Dziennik Urzędowy C 018, 24/01/2009 P. 0006 – 0010, <http://eur-lex.europa.eu> (10.11.2011), s. 2.

¹² Związek Rzemiosła Polskiego, *Raport z wyników działalności oświatowej w rzemiośle za 2012 r.*, Warszawa, październik 2013 r.

zacji rzemieślniczych nie ma propozycji ich nauki. Organizacje rzemieślnicze starają się, by ich oferta edukacyjna dostosowana była do aktualnych oczekiwań rynku pracy. Po latach dominacji zawodów związanych z przetwórstwem żywności, branżą elektroniczną i obróbką drewna, obecnie zauważalne jest zwiększenie zainteresowania młodzieży zawodami związanymi z budownictwem, motoryzacją i pielęgnacją ciała człowieka. 2/3 ogółu młodocianych zatrudnionych przez rzemieślników w celu przygotowania zawodowego wybiera jeden z pięciu zawodów: fryzjer, mechanik pojazdów samochodowych, cukiernik, stolarz lub piekarz.

Tabela 1

Rzemieślnicze Szkoły Zawodowe działające w 2012 roku

L.p.	Organ założycielski	Liczba szkół	Liczba zawodów
1	Kujawsko-Pomorska Izba Rzemiosła i Przedsiębiorczości w Bydgoszczy	4	24
2	Pomorska Izba Rzemieślnicza Małych i Średnich Przedsiębiorstw w Gdańsku	5	17
3	Powiatowy Cech Rzemiosł Małych i Średnich Przedsiębiorstw – Związek Pracodawców Wejherowo	1	16
4	Izba Rzemiosła i Przedsiębiorczości w Lublinie	1	22
5	Cech Rzemiosł Różnych i Drobnej Wytwórczości w Biłgoraju	1	16
6	Cech Rzemieślników i Przedsiębiorców Biała Podlaska	1	17
7	Cech Rzemiosł Różnych w Łukowie	1	8
8	Izba Rzemiosła i Przedsiębiorczości w Nowym Sączu	1	7
9	Cech Rzemiosła i Przedsiębiorczości w Limanowej	1	23
10	Cech Rzemiosł i Przedsiębiorczości w Gorlicach	1	6
11	Cech Rzemiosł Różnych i Przedsiębiorczości w Nowym Sączu	2	26
12	Cech Rzemiosł Różnych i Przedsiębiorczości w Zakopanem	1	17
13	Cech Rzemiosł Różnych w Nowym Targu	1	Wszystkie specjalności zgodnie z klasyfikacją MEN
14	Powiatowy Cech Rzemieślników i Przedsiębiorców w Grójcu	1	Wszystkie specjalności zgodnie z klasyfikacją MEN
15	Cech Rzemiosł Różnych i Małej Przedsiębiorczości w Ząbkowicach Śląskich	1	Wszystkie specjalności zgodnie z klasyfikacją MEN
16	Cech Rzemiosł Różnych i Małej Przedsiębiorczości w Bielawie	1	20

Zródło: Związek Rzemiosła Polskiego, *Raport z wyników działalności oświatowej w rzemiośle za 2012 r.*, Warszawa, październik 2013 r., tab. nr 18.

Mimo starań organizacji rzemieślniczych wyraźnie jednak zauważa się w ostatnich latach zmniejszenie zainteresowania zdobywaniem uprawnień rzemieślniczych. W 2012 roku egzaminy mistrzowskie przeprowadzono w 70 zawodach, natomiast czeladnicze w 78 zawodach. Izbowe komisje egzaminacyjne przeprowadziły egzaminy łącznie dla 33 332 kandydatów na czeladników (jest to mniej o 928 osób w porównaniu z rokiem 2011) i 3783 egzaminy na mistrzów (mniej o 365 osób w porównaniu z rokiem 2011)¹³.

Tabela 2

Liczba pracowników młodocianych zatrudnionych w zakładach rzemieślniczych w celu przygotowania zawodowego w latach 2009–2012

Rok	2009	2010	2011	2012
Liczba pracowników młodocianych	93 814	90 669	84 384	78 686

Źródło: Związek Rzemiosła Polskiego, *Raport z wyników działalności...*, tab. nr 4.

Zasady przygotowania zawodowego, system nadawania tytułów kwalifikacyjnych (czeladnika i mistrza) określono w ustawie o rzemiośle. Cechą rzemieślniczego systemu sprawdzania kwalifikacji zawodowych jest organizowanie egzaminów poza macierzystym zakładem pracy kandydata i bez udziału w komisji jego mistrza szkolącego – pracodawcy. Regulamin określający zasady przeprowadzenia egzaminu stanowi wprost o obowiązku wyłączenia z zespołu egzaminującego osoby, która z kandydatem jest spowinowacona, spokrewniona lub związana stosunkiem pracy. Ważnym elementem systemu egzaminowania jest ujednoczenie wymagań stawianych kandydatom, bez względu na miejsce składania egzaminów.

Świadectwa rzemieślnicze potwierdzające uzyskanie odpowiednich kwalifikacji są honorowane i wysoko cenione zarówno w Polsce, jak i w innych krajach europejskich. Badania przeprowadzone przez G. Dębicką-Ozorkiewicz wykazały, że z czeladników, zdających egzaminy przed komisjami Izby Rzemieślniczej w Opolu w latach 2005–2008, ponad 80% – w chwili zdawania egzaminu – już pracowało w wyuczonym zawodzie lub miało podpisaną umowę o zatrudnienie po otrzymaniu świadectwa czeladniczego. Z uczestników badań, którzy nie mieli zapewnionego zatrudnienia w kraju, 80% deklaroowało, że zamierzają szukać zatrudnienia poza granicami kraju. Wszyscy zdający egzaminy mistrzowskie mieli już zapewnione zatrudnienie w swoim zawodzie.

Nasuwa się pytanie – dlaczego przy narastaniu wskaźnika bezrobocia wśród młodzieży, zainteresowanie zdobywaniem wykształcenia rzemieślniczego jest coraz mniejsze. Badania prowadzone w Volkswirtschaftliches Institut für Mittelstand und Handwerk an der Universität Goettingen wskazują, że znaczenie rzemiosła w społeczeństwie i w gospodarce, a co zatem idzie zainteresowanie zdobywaniem kwalifikacji rzemieślniczych zależy od sposobu postrzegania go przez ludzi.

Od początku 2000 roku zapoczątkowano w Polsce proces przebudowy szkolnictwa zawodowego. Promowano zdobywanie wykształcenia ogólnego, kształcenie w liceum profilowanym oraz w dwuletnich szkołach zawodowych, dających przygotowanie w zawodzie o szerokim profilu. Jednocześnie pojawiały się wypowiedzi

¹³ Związek Rzemiosła Polskiego, *Raport z wyników działalności...*, tab. nr 18.

zachęcające do całkowitej likwidacji zasadniczych szkół zawodowych¹⁴. Badania przeprowadzone przez G. Dębicką-Ozorkiewicz wykazały, że szczególnie niekorzystnie oceniane jest rzemiosło; nauka zawodów rzemieślniczych postrzegana jest przez społeczeństwo jako forma przestarzała, a ucząca się młodzież jako tzw. niepełnowartościowa¹⁵. Jak bardzo szkodliwy jest to pogląd świadczy z jednej strony wysoki wskaźnik bezrobotnych wśród absolwentów wyższych uczelni, z drugiej zaś strony – trudności w znalezieniu rzetelnego wykonawcy podstawowych usług czy wytwórcy oryginalnych wyrobów.

Twórcy polskiej reformy szkolnictwa przyjęli założenie, że rozwój kształcenia powinien odbywać się przede wszystkim na poziomie kształcenia ogólnego i na poziomie wyższym (magisterskim). Uznano, że spowoduje to zarówno zmniejszenie bezrobocia, jak i przyczyni się do rozwoju gospodarczego, wzrostu innowacyjności polskiej gospodarki. W tym samym czasie w krajach o najwyższej kulturze pracy, produktywności i konkurencyjności (np. Niemcy, Austria i Szwajcaria) kształcenie w szkołach zawodowych zyskiwało na popularności. Szacuje się, że w tych krajach około 60% młodych ludzi przygotowuje się do zawodu w systemie zwanym w skrócie *dualnym systemem wykształcenia zawodowego* (Duales Berufsausbildungssystem). Pojęciem tym określane jest równoległe wykształcenie zdobywane w zakładzie (Betrieb) i w szkole zawodowej lub w wyższej szkole zawodowej (Berufsakademie). Kształcenie w systemie dualnym w Niemczech realizowane jest w systemie czterostopniowym.

Wyniki badań, dotyczących 27 krajów Unii Europejskiej, przeprowadzonych przez M. Kabaję wskazują, że nie istnieje prosta zależność między wykształceniem i kształceniem w poszczególnych krajach, a najważniejszymi miarami rozwoju gospodarczego, tj. wydajnością i PKB na mieszkańca¹⁶. Wśród badanych krajów UE Polska miała jeden z najniższych poziomów wydajności (19,9 tys. euro na zatrudnionego rocznie), równocześnie znalazła się w grupie czterech krajów UE o najwyższym wykształceniu ludności (77% z wykształceniem średnim i wyższym). Wykształcenie polskiego społeczeństwa było znacznie wyższe niż średni poziom wykształcenia w krajach UE (63,1%). Wyniki badań M. Kabaję stanowią zaprzeczenie powszechnie głoszonej tezie, o prostej zależności między wskaźnikiem PKB na mieszkańca, a wykształceniem ludności.

Jedną z możliwości dokonania zmiany roli rzemiosła jest zmiana jego wizerunku w społeczeństwie polskim.

¹⁴ H. Świada-Zaremba, *Sąd nad zawodówką*, „Gazeta Wyborcza” z 21.11.2001 r.

¹⁵ G. Dębicka-Ozorkiewicz, *Model organizacji i finansowanie rzemiosła w Polsce (na przykładzie województwa opolskiego)*, praca doktorska, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, Wrocław 2010, s. 45.

¹⁶ M. Kabaj, *System kształcenia zawodowego i kierunki jego doskonalenia w warunkach integracji i wzrostu konkurencyjności. Diagnoza i elementy programu szerszego wdrożenia dualnego systemu kształcenia w Polsce*, Związek Rzemiosła Polskiego, Warszawa 2010, s. 7–15.

¹⁶ Ustawa o rzemiosle z dnia 22 marca 1989 r., DzU, nr 17, poz. 92, z późn. zm., art. 6.

Co rzemiosło daje społeczeństwu?

Dobre rzemiosło to jakość nieosiągalna w masowej produkcji. Rzemieślnicy podlegają odpowiedzialności dyscyplinarnej za naruszenie zasad etyki zawodowej i rzetelnego wykonywania rzemiosła. Możliwość korzystania z usług rzemieślniczych to sposób na oryginalny, niepowtarzalny sposób życia, to dostęp do niebanalnej, niepowtarzalnej biżuterii, to krawiectwo najwyższej próby, to możliwość unikatowego, dostosowanego do indywidualnego gustu urządzenia mieszkania itd. Nieprzypadkowo, zarówno w przeszłości, jak i obecnie rzemiosło rozwija się najlepiej w najbogatszych krajach. Warto więc chyba również w Polsce spojrzeć na pracę rzemieślników, jak na dobro wyższego rzędu i wspierać rozwój szkolnictwa opartego na relacji mistrz–czeladnik. W polskim społeczeństwie istnieje zapotrzebowanie na dobrą pracę rzemieślników.

Literatura

- Bizer K., Wprowadzenie do opracowania: *Quo vadis Handwerk Identität des Handwerks im Wandel*, red. G. Cramer i K.Muller, Volkswirtschaftliches Institut für Mittelstand und Handwerk an der Universität Goettingen, Duderstadt 2011.
- Cramer G., *Identitätsfindung des Handwerks In Europa*, w: *Quo vadis Handwerk Identität des Handwerks im Wandel*, red. G. Cramer i K.Kuller, Volkswirtschaftliches Institut für Mittelstand und Handwerk an der Universität Göttingen, Duderstadt 2011.
- Dębicka-Ozorkiewicz G., *Model organizacji i finansowanie rzemiosła w Polsce (na przykładzie województwa opolskiego)*, rozprawa doktorska, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, Wrocław 2010.
- DzU 1999, nr 17, poz. 92, Ustawa z dnia 22 marca 1989 r. o rzemiośle.
- Kabaj M., *System kształcenia zawodowego i kierunki jego doskonalenia w warunkach integracji i wzrostu konkurencyjności. Diagnoza i elementy programu szerszego wdrożenia dualnego systemu kształcenia w Polsce*, Związek Rzemiosła Polskiego, Warszawa 2010.
- Mugler J., *Grundlagen der BWL der Klein- und Mittelbetriebe*, Wien 2008.
- Rheinisch-Westfälisches Institut für Wirtschaftsforschung RWI (wydawca), *Determinanten des Strukturwandels im deutschen Handwerk* Bd.1.Schlussbericht, Essen 2004.
- Schuchhardt N., *Anmerkung zur Profilierung des Handwerks durch eigene Identität*, w: *Quo vadis Handwerk Identität des Handwerks im Wandel*, red. G. Cramer, K. Kuller, Volkswirtschaftliches Institut für Mittelstand und Handwerk an der Universität Goettingen, Duderstadt 2011.
- Świda-Zaremba H., *Sąd nad zawodówką*, „Gazeta Wyborcza” z 21.11.2001.
- Związek Rzemiosła Polskiego, *Raport z wyników działalności oświatowej w rzemiośle za 2012 r.*, Warszawa, październik 2013.
- www.eur – lex.europa.eu.
- www.zrp.pl.

CRAFT IN SOCIETY AND IN ECONOMY**Summary**

The paper presents the basic characteristics that distinguish a craft activity from other activities of micro and small sized enterprises. It was pointed out that the concept of craftsmanship can be explained by referring to the qualitative characteristics of craft activities. As a special feature indicates the craft of education. Expressed the view that trade is the basis for the development and prosperity of society. The role of crafts in the economy depends on the perception of craft activities in the society.

Keywords: craft, education, economy

Translated by Aurelia Bielawska